

Uuden vuoden tervehdys

Hyvä lukija,

vuodenvaihteessa ja Saamelaiskäräjien vaalikausien taitteessa on hyvä lyhyesti yhteen vetää joitain edellisen vuoden sekä vaalikauden onnistumisia sekä uuden edellä haasteita ja odotuksia. Vuosi 2015 sisälsi niin maailmanlaajuisesti, kansallisesti kuin paikallisesti monia merkittäviä tapahtumia, jotka jäävät historiaan sekä ihmisten mieliin. Saamelaiskäräjien vaalikausi 2012–2015 on ollut työn täyteinen. Paljon saatiin konkreettista aikaan, mutta samaan aikaan monet vaalikauden tavoitteista eivät toteutuneet. Vuosi 2015 oli myös saamelaisten tulevaisuuden kannalta kaksien, tärkeiden vaalien, eduskunta- ja saamelaiskäräjävaalien, vuosi.

Merkittävimpiä tapahtumia

Pohjoisessa asuville ja eläville kauaskantoisin ja merkittävin kuluneen vuoden edistysaskel on Pariisissa neuvoteltu ilmastopöytäkirja. Alkuperäiskansojen perinteinen elämäntapa tarvitsee luontoa. Tämän hetkiset äkilliset ja voimakkaat muutokset luonnossa, joiden odotetaan voimistuvan tulevaisuudessa ilmaston lämpenemisen johdosta, ovat alkuperäiskansojen elinvoimaisuudelle erittäin suuri uhka. Alkuperäiskansat ovat lisäksi usein juurikin se osa väestöstä, mikä ei ole toimillaan vaikuttanut suuresti ilmastolämpenemiseen. Valitettavaa onkin, että alkuperäiskansat joutuvat nyt siitä maksamaan. Aktisella alueella ilmasto lämpenee lähes kaksi kertaa muuta maailmaa nopeammin, joten jo puolentoista asteen lämpeneminen voi olla arktisille kansoille jopa kolme astetta.

Saamelaisten näkökulmasta sopimuksessa on positiivista se, että saatiin aikaiseksi sopimus, jolla ilmastolämpeneminen pyritään rajoittamaan alle kahden asteen esiteolliseen aikaan verrattuna, pyrkien puoleentoista asteeseen. Tähän päästään tuntuvia päästövähennyksiä tehden, joista keskustellaan avoimesti. Lisäksi erittäin tärkeänä seikkana tulee pitää sopimuksen kehoitusta huolehtia päästöjä varastoivien hiilinielujen, erityisesti metsien, suojelusta.

Saamelaisten näkökulmasta sopimuksessa negatiivista on se, että alkuperäiskansojen oikeudet mainitaan vain sopimuksen johdanto-osassa, eikä toimintaa ohjaavassa, operatiivisessa osassa. Sopimuksessa käytetyt maininnat alkuperäiskansojen ihmisoikeuksista ovat myös muodoltaan suhteellisen heikkoja. Lisäksi sopimusteksti linjaa alkuperäiskansojen tiedosta, eikä alkuperäiskansojen *perinteisestä* tiedosta, kuten alkuperäiskansapolitiikassa on linjattu.

Pariisissa on näytetty maailmalle tienviitat ja nyt varsinainen työ vasta alkaakin. Toivonkin, että Saamelaiskäräjät otetaan kansallisessa täytäntöönpanossa mukaan niin suunnittelussa kuin toteuttamisessa, aidosti ja hyvässä hengessä sekä mahdollisemman varhaisessa vaiheessa. Toivon, että tulevat Saamelaiskäräjät linjaa omat ilmastomuutoksen hillitsemistavoitteensa esimerkiksi auttamalla perinteisen tiedon avulla ilmastomuutoksen sopeutumisessa sekä lisäämällä tietoisuutta ilmastomuutoksen hillitsemisen konkreettisista keinoista saamelaisen yhteisön sisällä.

Kolttasaamelaisyhteisö sai lokakuussa kuulla, että kolttakylän arkisto, eli gramota oli hyväksytty Unescon Maailman muisti -luetteloon. Tämä oli erittäin merkittävää koko saamelaisyhteisölle mutta myös kaikille maailman alkuperäiskansoille. Gramotan hakeminen Unescon Maailman muisti -kohteeksi toi jälleen meille saamelaisille näkyväksi sen, että meillä on tosiasioihin perustuvia oikeuksia. Oikeuksia, jotka ovat yhä voimassa. Oikeuksia, joita me emme ole antaneet pois tai joita

ei ole otettu meiltä pois. Gramota on saamelaisen arkistoperinteen symboli mutta se on myös todiste. Todiste, joka on saamelaisessa mittakaavassa ainutlaatuinen ja joka todistaa saamelaisten hallinnee maita ja vesiä ennen muita. Mutta gramota on myös todiste, joka on maailmanlaajuisesti alkuperäiskansoille merkittävä samasta syystä; alkuperäiskansoilla on oikeus maihinsa ja vesiinsä. Maihinsa ja vesiinsä, jotka muut kansat ovat liian usein julistaneet omikseen.

Kuluneena vuonna suuri osa Saamelaiskäräjien toiminnasta käsitteli maankäyttöä. Saamelaiskäräjät kutsui saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat sekä Kolttien kyläkokouksen yhteiskokoukseen, jossa keskusteltiin mm. kaivoslain toimeenpanosta saamelaisten kotiseutualueella, poronhoitolain uudistustarpeista sekä petopoliitikasta. Saamelaiskäräjien ympäristösihteeri on myös aloittanut menettelyohjesääntöesityksen laatimisen kaivoslain toimeenpanoon liittyen saamelaisten kotiseutualueella. Ensimmäisessä vaiheessa Saamelaiskäräjät on nähnyt tarpeelliseksi aloittaa neuvottelut Kolttien kyläkokouksen ja saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien kanssa menettelyohjesääntöesityksen laatimiseksi.

Lisäksi maan- ja vedenkäyttöä koskivat metsähallituslakiuudistus sekä Tenon kalastussopimuksen neuvottelut. Uudistukset, joilla on pitkäaikaisia, kauaskantoisia ja merkittäviä vaikutuksia saamelaisten tulevaisuuteen, mutta joiden parissa työ vielä jatkuu. Molempia prosesseja priorisoitiin Saamelaiskäräjillä vuonna 2015. Olen pettynyt erityisesti menettelytapaan, millä metsähallituslakiuudistusta vietiin valtionhallinnossa eteenpäin. Lakiluonnoksessa lainvalmistelun pohjana todettiin olevan edellisten hallitusten linjaukset ja periaatteet, mutta siltikin saamelaisia koskevia uusia pykäläiä ei hallituksen esitykseen monen eri tahon pyynnöstäkään nostettu. Tenon kalastussopimus on monella tapaa merkittävä, eikä vähiten siksi, että se luo myös raamit tulevalle Näätämöjoen kalastussopimuksen uudistamistyölle. Toivon, että seuraavat Saamelaiskäräjät jatkaa tärkeää edunvalvontatyötä näiden uudistusten parissa ja että sitä tehdään hyvässä yhteistyössä eri saamelaistoimijoiden kanssa laajana rintamana, kuten vuonna 2015. Kiitänkin tästä mm. Saamelaisneuvostoa, Kolttien kyläkokousta kolttaneuvostoineen, saamelaisyhdistyksiä, saamelaisten kotiseutualueen paliskuntia sekä yksittäisiä saamelaisaktiiveja.

Vaalivuodesta johtuen myös Saamelaiskäräjien vaalit eri vaiheineen työllistivät hallintoa sekä olivat paljon esillä eri medioissa. Keskustelu kuka on saamelainen ja ketkä siitä viime kädessä päättävät sekä saamelaisten itsemääräämisoikeudesta kansana jatkunee läpi vaalikauden 2016–2020. Tähän mennessä keskustelussa on jopa ehdotettu valtiota harkitsemaan uudelleen Saamelaiskäräjien tunnustamista sekä taloudellista tukemista. Näen, että vaalikauden 2016–2020 yhtenä tärkeänä linjana on Saamelaiskäräjien legitimitetin vahvistaminen suhteessa Suomen valtioon.

Muita tapahtumia

Saamelaiskäräjät osallistui huhtikuussa YK:n alkuperäiskansojen asioiden pysyvään foorumiin aikaisemmista vuosista poiketen alkuperäiskansojen parlamenttien kyltin alla Suomen valtion delegaation sijaan. Kevään eduskunnan päätösten jälkeen Saamelaiskäräjät ei nähnyt mahdolliseksi osallistua Suomen delegaation osana. Foorumissa käsiteltiin monia alkuperäiskansoille tärkeitä aiheita, joista esimerkiksi nuorten itsemurhat koskettavat saamelaisyhteisöä erityisesti Ruotsissa. Tällä on heijastevaikutuksia myös Suomen saamelaisnuoriin. Tämä aihe on ollut vuoden 2015 aikana esillä monessa eri yhteydessä.

Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston (SPN) puheenjohtajuus siirtyi Suomen Saamelaiskäräjille 1.6. alkaen. SPN saikin heti puheenjohtajuuskauden alkuun hyviä uutisia, kun yhteispohjoismainen

kieliyhteistyöhanke, Kielikaltio – saamen kielten ammatti- ja resurssikeskus, sai rahoituksen miltei kolmen vuoden toiminnalle Interregin Pohjoinen-ohjelman Sápmi-osaohjelmasta sekä muilta kansallisilta rahoittajilta, kuten Suomessa Lapin liitolta.

Kielikaltio (saamen kielillä Giellagáldu, Kielâkâldee, Ǟiõllka'lddi) on toiminut 1.8.2015 alkaen ammatillisena asiantuntijaelimenä. Se tarjoaa kieliapua sekä neuvoo saamen kielten käyttöön liittyvissä asioissa. Terminologiatöiden ja normituksen lisäksi keskuksen tehtäviin kuuluu myös kielenhuolto, tiedon jakaminen saamen kielistä sekä niiden ammatillisista kysymyksistä. Yhdeksästä saamen kielestä on mukana etelä-, luulajan-, pohjois-, inarin- ja koltansaamen kielet. Hankkeen aikana on tavoitteena selvittää, miten muut, esimerkiksi Ruotsissa puhuttu uumajansaame ja Venäjällä puhuttu kildininsaame, saataisiin keskuksen toiminnan piiriin. Haluankin kiittää rahoittajia tärkeästä tuesta saamen kielten tulevaisuuden turvaamiseksi. Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston sekä Saamelaiskäräjien vaalikauden 2016–2020 tärkeimpiin lähiajan tavoitteisiin kuuluu Kielikaltion toiminnan pysyvän rahoituksen hankkiminen.

Oikeusministeriössä järjestettiin lokakuussa saamelaisasioita hoitavien virkamiesten ja Saamelaiskäräjien edustajien välinen nk. saamelaisasioiden neuvottelupäivä. Tarkoituksena oli kehittää valtioneuvoston ja Saamelaiskäräjien välistä yhteistyötä. Tilaisuudessa käytiin ministeriöittäin läpi ajankohtaiset saamelaisasiat. Lopuksi keskusteltiin lyhyesti viranomaisten saamelaiskäräjälain mukaisesta kuulemisvelvoitteesta. Tarkoituksena oli myös pohtia jatkoa ja eri yhteistyömalleja ja -muotoja.

Syystalven aikana Saamelaiskäräjät tapasi saamelaisten kotiseutualueen kuntien kanssa. Yhteistyötapaamiset olivat hyvähenkisiä ja rakentavia. Tapaamisissa keskusteltiin laajasti ajankohtaisista asioista sekä haasteista. Kiitän vielä kaikkia tapaamisiin osallistuneita kuntien edustajia.

Saamelaiskäräjien hallinto on työskennellyt myös monien hallintouudistusten merkeissä vuonna 2015. Taloushallintosektori oli kaikista laajimman kehittämisen kohteena muun muassa uusien sähköisten järjestelmien käyttöön ottamiseksi. Lisäksi oikeusministeriö kävi kouluttamassa niin Saamelaiskäräjien sihteeristöä kuin jäseniä oikeusministeriön hallinnonalan rytmistä mm. talousarvioiden suunnittelun osalta. Tämän pohjalta Saamelaiskäräjien hallinnossa päätettiin pyrkiä samaan aikatauluun valtion hallinnon kanssa. Esimerkiksi kehystalousarvioiden laatiminen nelivuotiskaudeksi on eräs uusista, valtion hallinnon kanssa yhtenevistä suunnittelun työkaluista. Myös työjärjestystä kehitettiin eteenpäin.

Saamelaiskäräjät on toiminut ensimmäisen nelivuotiskautensa saamelaiskulttuurikeskus Sajoksessa. Puitteet Saamelaiskäräjien hallinnolle ja poliittiselle toiminnalle sekä saamelaiskulttuurin ja saamen kielten edistämiseksi ovat olleet historialliset. Sajoksessa on neljän vuoden aikana järjestetty valtaosa Saamelaiskäräjien kokouksista, tapaamisista sekä myös suuri osa neuvotteluista. Sajoksessa on myös nähty monenlaisia tapahtumia eturivin saamelaisartistien konserteista Suomen Kansallisbaletin esitykseen. Sajos on ollutkin selvä piristysruiske kulttuurielämälle. Sajoksen kehittyminen tähän pisteeseen on vaatinut monien toimijoiden tiivistä yhteistyötä. Haluankin kiittää kaikkia tähän työhön osallistuneita.

Erittäin huolestuttavana tulee pitää Suomen tämän hetkistä tilannetta, jota heijastelee vihapuhe, jollaista ei ennen ole koettu. Sellaista ei ole koettu suomalaisessa eikä saamelaisessa yhteiskunnassa. Tämä on hyvin tuomittavaa. Vihapuheen perusteella tunnelma Lapissa, erityisesti saamelaisten kotiseutualueella on varsin vihamielinen, ja vihanlietsonta saamelaisia kohtaan on kasvanut merkittävästi. Vihapuheessa keskeistä on Saamelaiskäräjien legitimitetin systemaattinen kyseenalaistaminen, mikä on vain yksi tapa yrittää vähentää saamelaisten itsemääräämisoikeutta

kansana. Tämä voidaan nähdä kolonialismin nykypäivän muotona, minkä ilmentymänä vuonna 2015 on nähty niin missien saamenpukua jäljittelevät edustusilailupuvut kuin eri saamelaisorganisaatioiden olemassa olon ja taloudellisen tukemisen oikeutuksen kyseenalaistaminen.

Ilmapiiri on koventunut paitsi Suomessa, myös Pohjoismaissa ja muualla maailmassa. Tämä koskee myös alkuperäiskansakysymyksiä. On hyvin tärkeää, että Pohjoismaat olisivat edelläkävijöitä alkuperäiskansoja koskevan vihapuheen hillitsemisessä. Saamelaisia koskevia asioita tulisikin edistää tässä tilanteessa erityisesti pohjoismaisella tasolla ja siksi olisikin tärkeää, että pohjoismaisen saamelaissopimuksen neuvottelut saataisiin viimein loppuun ja sopimus ratifioitua ja toimeenpantavaksi. Toivon, että Pohjoismaisen ministerineuvoston puheenjohtajuuskausi, jonka Suomi tänään aloitti, on osaltaan edistämässä tätä tavoitetta, onhan kolmella Pohjoismaalla yksi yhteinen alkuperäiskansa.

Kulunutta ja tulevaa vuotta leimaa talousahdinko ja talouden yhä jatkuva epävarmuus. Saamelaiskäräjien kokous 21.12.2015 hyväksyi vuoden 2016 toimintasuunnitelma-talousarvion, joka on talouden osalta hyvin tiukka. Uudet Saamelaiskäräjät aloittaa toimikautensa monien, suurienkin haasteiden edessä. Toivon, että saamelaiskulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja puolustava linja sekä saamen kielten vaaliminen ovat johtavina periaatteina myös uusien Saamelaiskäräjien toiminnassa.

Kiitos kuluneesta vuodesta ja onnea uudelle vuodelle 2016! Kiitokset myös kuluneesta Saamelaiskäräjien vaalikaudesta ja menestystä vaalikaudelle 2016–2020!

Inarissa

Tiina Sanila-Aikio